

C-799
161902

STANDARD TUN

N³

R.

3

8/VIF

24

12 / I.
731.

1934

T. 21
184

184

184

23 С. 799 9.9.

ДОЛЯ,

ДРАМА У П'ЯТИ ДІЯХЪ,—

~~1909~~
~~2503*~~
СТЕЦЕНКА.

ПРОВЕРЕНО
ЦНБ 1945

ХАРЬКІВЪ.

1863.

ЦНБ 1831

Центральна наукова
Бібліотека бр. 107
Інв. №

51 см

РЕОН

— ДРАМА В ПЯТИ ДЕЙСТВИЯХ —

А. П. ЧЕХОВ

*Рос.
+ 202*

ПРОДАНО
1881

ХАБАРОВСКОЕ

1883

ПРОДАНО
1881

ПРОДАНО
1881

ДОДЯ,

драма у п'яти діяхъ,—СТЕПЕНКА.

Дієві люде:

Маруся Петренчиха, удова, заможня селянка, жінка вже остарковата, літъ за—40.

Іванъ Петренко, синъ Марусі.

Вустя Дзюбиха, жінка тежъ не молода; така приязна зъ-виду; зъ другою дію удова.

Олена, дочка Вусті, молода дівка, красива, а далі жінка Іванова; одна жінка у матері, любимка.

Лисичиха, стара баба, літъ підъ 60; на виду у неї чимало брижжівъ, але ще бадёрна.

Ивга, здорова дівка; літъ 25-ти, бойка дівоча, а далі жінка ковалева.

Грицько, братъ Петренчихи, дядько Іванівъ, чоловікъ не молодий, літъ підъ 50.

Михайло— (хлопці.

Василь—

Мотря— (дівчата.

Параска—

Ще деякі хлопці і дівчата виходять на вулицю. Старшина зъ Зборні і деякі сторонні люде.

Робиться це усе на селі.

Дія перша.

Чудовна зорява й місяшна пічъ. На приліску, на зрубаний, видко давно, деревині сидять дівчата, шість або й більшъ; звісно, одягнені мовъ по празниково-му, бо до хлопцівъ вийшли. Зъ одного боку йде лісъ, а зъ другого геть-геть видно село.

ЯВА 1.

Дівчата співають:

Ой, та вітеръ повіває,

Та вітеръ повіває,

Та лози росхиляє.

Ой, та мати дочку лає,

Мати дочку лає,

Та гулять посилає.

Ой та гулять посилає:

«Та гуляй, гуляй, доню,

«Та поки молодая,—

«Ой, та поки молодая;—

«Бо якъ стара будешъ,

«То гуляти забудешъ»...

Ой, та гуляла, гуляла,

Гуляла, гуляла,—

І мати не спиняла.

Ой теперъ зупинила,

А теперъ зупинила

Та чужая краина;—

Ой, та чужая краина,—

Не вірна дружина,

Ще й мала дитина!

Ой, та рученьки зв'язала,

Рученьки зв'язала,

Та гулять наказала!

Ой, та нехай той почує,

Нехай той почує,

Та що въ степу ночує;—

Ой, та зь сірими волами,

Зь карими очима,

Ще й зь чорними бровами!

Олена. Дівчата; а мене справді батько лає!

Ива. Іо!

Олена. Далєбі. Тільки шкода, що не за те, що

не ходю гуляти, а за те, що ходю. (Усі сміюця).

Каже: ходи, ходи, та колись я тобі дамъ такої ву-

лиці, що довго будешъ пам'ятати. (Уп'яють усі

сміюця). А мені й байдуже! Я, кажу, не ходю...

«А хто-жъ-то, каже, вигукує на вулиці твоимъ

голосомъ? думаєшъ—не чую»!... То хтось другий,

кажу. (Уп'яють усі сміюця).

Ива. Ще тобі й нічого! Ти послухай, що мені

е!...

Олена. Відъ кого?

Ива. Відъ людей... Отъ-хочъ Якименкова не-

вістка учора, Боже сохрани, що казала!...

Олена й другі (одна за одною) Що? що? що? що?

дівчата—

Ива. Каже, що «якъ ми були дівчатами, такъ

до насъ такої орди хлопцівъ не ходило; у насъ, ка-

же, ніколи такого крику та галасу не було на вулиці, якъ тепера у васъ!... Це—каже на мене—до тебе стільки ихъ суне що-вечіра! це ти ихъ скликаешъ!.. Оттаке лихо, дівчата! ей-же Богу правда, дівчата!

Олена. Отъ потурай брехні!... Я-бъ плюнула ий межи—очі, та й годі!

Ивга. Та я-жъ і лаялась ізъ нею... навносила ажъ плакала. Далєбі, дівчата! (Жалібно це)!

Олена. Чор'зна чого й плакала.

Ивга. Э, чор'зна чого! Ти-бъ послухала, що вона на мене та на Івана Петренка витіяла!

Олена (скоро). А що?

Ивга. Та тамъ таке, що й казати сдромъ!.. Та я ий ще колись докажу своєї чести.... (Сміюцца усі. Замовкли на хвилину; на далі):

Олена (позіха). Одже, дівчата, мені спати хоченця; піду я до-дому.

Мотря. Та ну, годі: страмовище! ні вчора х не була, й сьогодні біжить. (Замовкли. Далі):

Олена. Що-жъ-це ні нашихъ, ні зарічаньськихъ хлопцівъ нема?

Параска. Э! наші пішли до нихъ на вулицю, а відтеля умісті прийдуть. Іванъ—Петренко прохавъ Михайла, щобъ приходили: я сама чула.

Ивга. Ну, то і Іванъ навіжений!

Параска. А цитьте, дівчата... (Замовкли, прислухаюцца). Одже хлопці йдуть!

Ивга. Охъ, ненько, скіки ихъ суне!

Параска. Видно, зарічаньськихъ багато.

Олена. Оце вп'ять скажуть, Івго, що до тебе орда присунула. (Регочуцца усі).

Ивга. Матері ихъ трясця, хай кажуть! Буду гуляти, поки гуляецця.

(Здалєку чути співи хлоп'ячі).

Мотря. А ну, цитьте. Якои це вони завели?
(Прислухаюця).

Ивга. «Та колись була розкішъ—воля».

Параска. Якъ—разъ. І зарічаньські хлопці йдуть.

Ивга. Та йдуть—же.

Олена. На твою голову. (Усі сміюця. Ивга зітхнула).

ЯВА 2.

(Дівчата прислухаюця вп'ять до хлоп'ячої пісні, й сами підхоплюють, і съ цёго слова *хлопці й дівчата умісті співають*. Хлопці вже біля дівчатъ).

Ой, не пугай, пугаченьку,
У зеленому байраченьку!..

Ой, якъ мені не пугати,
Що велать пани лісь рубати!..

Та порубали лишки й дубки,
Та ніде сісти, гнізда звести!..

Та ніде—жъ сісти, гнізда звести,
Малихъ діточекъ викохати!..

Скінчивши пісню, хлопці разомъ:

Хлопці. Здорови, дівчата! зъ цимъ днемъ, що
сегодня!

Дівчата (тежъ умісті). Спасибі! будьте й ви
здорові!

(Деякі зъ дівчатъ поскоплювались, чоломкаюця
зъ хлопцями; деякихъ хлопці постягали. Сміхъ,
галась, іграшки—звісно, якъ на вулиці, куди хлоп-
ці прийшли).

(Іванъ Петренко ухопивъ Олену за руку, зтягъ зъ деревини, де сиділа).

Олена. Ай!

(Іванъ веде її геть, і тоді, якъ міжи другими робицця те, що я казавъ, Іванъ та Олена балакають собі любенько; а Івга не спуска зъ нихъ очей).

Іванъ. Що сьогодні до тебе приходить на нічъ?

Олена. Ні, цуръ тобі, не приходь; бо якъ батько дознаюця, то буде мені лиха година.

Іванъ. Чого тамъ дознаюця! не бійсь, не дознаюця. (Обійма її цілує Олену; та пручаєця). Ахъ, ти моя ясочко!

Олена. Та ну-бо, цуръ-тобі! відчепись, маро!

Іванъ. Отъ коли-бъ мені таку жінку Богъ давъ! Чи підешъ за мене, Олено? буду сватати—кажи? (Весело, осьміхаючись, це каже).

Олена (тежъ зъ жартомъ, осьміхаючись): Геть, ну тебе, бридкий! Цуръ ему пекъ такому чоловікові!... (смієця).

Івга (кричить): Олено! та йди вже співати; годі вамъ голубитись.

(Олена і Іванъ підбігли до-гурту. Олена сіла, Іванъ положивъ її на коліна голову).

Івга. Заразъ видно, хто кого любить: близенько сяде та й приголубе.

Іванъ. А вжежъ!

Мотря (почина, а за нею і всі):

Віють вітри, ще й буйнесенькі.

Іде дощикъ гримовесенький

На мій садокъ зеленесенький!

А вь тімъ садку світлонька нова.

У світлонці живе удова;

У вдівоньки дочка молода,

Виводила вороного коня,

Напувала зъ синього моря.

«Воровий коню, чомъ води не пьешъ,
«Копитами сиру землю бьешъ?
«Чомъ ти, милий, не по-правді живешъ:
«Що-вечіра коня сідлаешъ,
«А зъ-півночі зъ двору зъїжжаешъ,
«А вѣ світові зъ музиками йдешъ,
«Та до мене голосъ подаешъ?»
—Обсади, мила, вишеньками двіръ,
—Щобъ не доходивъ голосочокъ мій!..
«Обсади, милий, половину двора—
«Щобъ ти—не мій, а я—не твоя».
—Брешешъ, мила! неправда твоя;
—Кажуть люде, що навікъ моя!
—Насъ не розлучить ні світъ, ні зоря,
—Хиба насъ розлучить сирая земля!—

(Якъ скінчили цю пісню, *Мотря* підхопила: «Ой здорова, дівчино! чия ти?» швидко пісню, до танцівъ. Хлопці на скрипці та у соплку підгравають. Співають усі, хлопці й дівчата).

(Іванъ схоплюєця, танцює, а Івга собі до Івана, та геть відбилися відъ гурту, та й стааи; а міжъ останніми робиця те, що й до того).

Івга (шпарко задихавшись і стиха): Чи правда, Іване, що мати тебе женити хоче?

Іванъ. Правда. А що?
Івга. (Буцимъ шуткуючи): Сватай мене;—я й рушвики для тебе придбала.

Іванъ. (Сміючись): Эге, дівко, опізнилась...

Івга. Хиба є дівчина? Кого-жъ ти свататимешъ?

Іванъ. Не питай, бо стара будешъ.

Івга. Я знаю кого.

Іванъ. А кого?

Івга. Олену Дзюбівну.

Іванъ. А тобі хто сказавъ? (Схаменувшись):

Олена не піде за мене.

Ивга. Овва! хйба вона дурна? (Мовъ хрипко, грізко): А мене зрадивъ!.. зрадивъ!..

Іванъ. (Осьміхаючись): Чого зрадивъ? ні, не зрадивъ... на нічъ прийду.

Ивга. Я тебе у потилицю вижену!.. зрадивъ!.. Я тоді це згадаю.

Михайло. Та, ну, вже, йдіть до-гурту. О, тому Іванові треба за дівчатъ в'язи звернути. Зовсімъ подуріли, бідолашні!

Деякі дівчата. Та дежъ пакъ!.. завдавъ жалю!

Олена. А може кому й завдавъ! (Смієцца, поглядаючи на Івгу).

(А Іванъ і Івга скоренько підходять до-гурту).

Михайло. Чуєшъ, Іване? Буде й тобі те, що квітчиному Петрові.

Мотря. А тому що було?

Михайло. Купали, щобъ до чужихъ дівчатъ на нічъ не ходивъ.

Іванъ. Ні, мене не скупаєте.

Михайло. Ой, гляди! Якъ пиймаємо, могоричу не купишъ, то й будешъ у ставку уночі жабъ по-лохати.

Іванъ. Ні, це не той... (Осьміхнувся).

(Олена устала, буцімъ на друге місце хотіла пересісти, та й побігла до-дому. Хлопці деякі наздо-гінъ за нею. Дехто кричить: «куди? куди»? Чутно голосъ Олени: «До-дому!» покрикомъ).

Ивга (устає). Та таки й пора, бо пізно. Прощайте, хлопці! (хоче йти; Василь ии за руку).

Василь. Ні, стривай.

Михайло. Пусти, Василю,—вже пізно.

Мотря. Ходімо, дівчата.

Ивга. Ходімъ. Прощайте, хлопці.

(Дівчата пішли; хлопці сами zostались).

Михайло. А ну, рушай! Ходімъ або до шинку, або-що.

(Відіходять хлопці, співаючи):

Не топила й не варила,—
На припічку жаръ, жаръ;
Якъ піду я зъ сего села,
Комусь буде жаль, жаль!

Не топила й не варила,
А въ світлонці димно;
Якъ піду я зъ сего села,
Комусь буде дивно!

Не топила й не варила,
На припічку попіль;
Якъ піду я зъ сего села,
Зостанецця сокіль.

Не топила й не варила,
На припічку каша;
Прощавайте, дівчатовька,—
Теперь мы не ваші.

(Частину пісні проспівали на місці, а потімъ пішли співаючи. Пісня далі-далі зовсімъ глухне.)

Л В А З.

(Передъ нами друге місце, тии-жъ таки ночі: хата Олени зъ одного боку, зъ другого клуня, а посередині повіточка. Олена виходе зъ-за клуні, входе въ повіточку і—прямо до примістки, помещенн у кутку.)

Олена. Чи то-жъ батько не оглядівсь за мною?
(Поправля постіль.)

Іванъ (вбіга, задихавшись). Здорова, Олено!

Олена.—Охъ, лихо! Тю на тебе, якъ ти мене

злякавъ! (Іванъ засміявъ, а потім обнявъ її й цілує.)

Іванъ. І чого-бъ то лякаця?

Олена (випручуєцца і видпихає его). Та ну, геть! Не кричи оттуть, ато ще почують у хаті.

Іванъ. (Потиху): ні, не почують.

Олена. (Будімъ не рада). І чого притиривсь?

Іванъ. Якъ чого?—на нічъ до тебе. Наспљу відбрехавсь відъ хлопцівъ. Кажу: «додому піду»;—брешешъ, кажуть, кудись на-нічъ. (Сміюцца обое).

Олена. Ти повузь хату йшовъ?

Іванъ. Ні, повузь клуно. (Замовкли обое).

Олена. Я вже спати хочу.

Іванъ. (Обхвативъ її зразу, цілує). Ахъ, ти моя перепілочко! ще-бъ до тебе та не прийти!

Олена. (Відпихає его і зновъ зъ серцемъ.) Та ну-бо, геть, відійди! я буду лягати.

Іванъ. А я-жъ біля тебе... А старостівъ сла-ти?

Олена. Що це зъ тобою подіялось сьогодні? Усе зъ старостами носицца.

Іванъ. Женитися хочу. Та й невістки, бачъ, матері треба; такъ і вона гризе голову: женись, пробі,....

Олена. Коли-жъ ти женитися хочешъ?

Іванъ. Та мати хотіла, щобъ передъ жнивими, такъ я до осені відпрохався.

Олена (смутно). Невже таки цієї осені?

Іванъ. А то-жъ! Далі нічого ждати, (осьміхаючись) бо ще й тебе хто візьме.

(Замовкли, Олена засмутніла; а далі):

Олена (смутно). Чого твоя мати така сердита?

Іванъ. Ні, вона нічого.

Олена. Кажуть, що вона й чоловіка біла?

Іванъ. Може, й доводилось коли покійному ззісти

товченика; а тепера мати частенько таки зь плачемъ згадує его.

Олена. Отъ буде орудувати невісткою!...

Іванъ. Ні, у мене не вгризе.

Олена. Десть подивиця на тебе!

Іванъ. А може: на те мати.

Олена. Ти-жъ любишъ мене, Іване?

Іванъ. Чи я тебе люблю?! Ще й пита, буцимъ не зна.

Олена. А мати твоя не буде сердита, якъ ти візьмешъ мене?

Іванъ. А матері що? Хiba ий зь тобою жити? (Замовкли. Олена смутна.) Такъ слати старостівъ?

Олена (смуточно.) Чого ти иноді, Іване, сердитий такий?

Іванъ. Коли-жъ ти мене бачила сердитого?

Олена. А якъ ти Михайла бивъ.... Я думала, що ти его вбьешъ!....

Іванъ (похмуро). Та й треба-бъ було вбити навіженого!

Олена. Ти й мене оттакъ будешъ бити?

Іванъ. Що це ти?!... тебе? Тю на тебе. (Замовкли; а далі): І чого-бъ, здаецця, засмутіти такъ? Ну бо, Олесю, моя голубочко! (Лескоче ии, граецця; вона не відпиха его.) Такъ підешъ?

Олена (сханенувшись). Ну, давай вже лягати.

Іванъ. Ні, ти скажи, Олесю, попереду—чи підешъ за мене?

Олена (зъ серцемъ). Оце таки причепивсь, мовъ реньяхъ до кожуха!... Якъ тии, такъ тии....

Іванъ (жалібно). Сажи-бо, Олесю?

Олена (мовъ не чула). Ти у неділю на складці будешъ?

Іванъ. Буду.—Сбужи-жъ бо?

Олена. А якъ твоя мати буде лаяти та корити за все? А якъ я ий вічимъ не вгожу?—А якъ вона

мене буде бити?—тоді що?... Що тоді за життя мого буде?!

Іванъ. Оце таки, хай Богъ милує, не вгоди́ти! Вона стара,—а старе, якъ мале. Чого їй до насъ мішатись? Буде собі оттамъ на печі кашу їсти, а ми будемо господарювати.

Олена. Ой, гляди, щобъ не прийшлося кому часомъ каятись! А ти мене шануватимеш?

Іванъ. Та буду—жъ! адже не разъ казано тобі. І якъ таки тобі не соромъ такъ муштрувати мене хіба ми вперше балакаємо про це?

Олена. Чого мене сумъ такий узавъ? (Задумалася).

Іванъ. Ну, такъ я усі двори мину, а прямо до твого. Чуешъ, Олесю? Ну бо, не сумуй! буцімъ батька сховала!.... Добре?

Олена. Та й добре—жъ.

Іванъ. Нічого їй осени ждати? добре?

Олена (скоро). Ні вже, подождемо, Івасеку, до осені, хай вже увъ осени!

Іванъ. Бо́зна що! Ну, чи до осени, то й до осени.

Олена. А цить. (Прислухаюцца).

Іванъ (чу́ха потилицю). А, бодай тобі добра не було! хлопці йдуть. Чи нікуди сховацца?

Олена (зъ-лякомъ). Охъ, лихо, якъ вони кричать! Ну, якъ почує батько, то буде мені лихая година!

(У цю годину хлопцівъ зъ п'ять вбіга у повітку.)

Я В А 4.

Михайло. А що, сучий сину, казавъ, що пиймаю—отъ і пиймавъ. Відкупись, ато полякаєшъ сю нічъ жабъ у ставку!

Іванъ (зъ досадою). Ходімо, хлопці, до шинку, — я могоричу поставлю. (Пішли усі).

Олена (одна сидить). Що-жъ то мені буде, якъ оцей галасъ та батько чувъ? Охъ, ненько! (Задумалась, сидить смутна; а далі:) У осені заміжъ!.. А Ивга будімъ любе его, бо не дурно люде про ню та про Івана таке кажуть! А мати Іванова?! Та вінъ казавъ, що любе й шануватиме.... А! що буде, те й буде, а буде те, що Богъ дасть! За другого не піду, бо Івана кохаю. (Лага).

Завіса пада, кінець першої дії.

Дія друга.

Років зо два після першої. Хороший соняшний день, надь-вечери. У садку під деревомъ сидить Олена зъ роботою, шие; біля неї стоить її мати Олена вже молодницею.

І П Р А 1.

Дзюбиха. Та ти кажешъ, що вона не ласкава?

Олена. Та не ласкава, та що-жъ робитимемо!

Дзюбиха. А не б'є?

Олена. Та ще не била.

Дзюбиха. А Іванъ не заступаеця?

Олена. Якъ вноді почну казати, то вінъ похмуриця й ні слова не промове.

Дзюбиха. А жаліє тебе?

Олена. Ще-бъ пакъ не жалівъ. Я-бъ і нейшла за его, коли-бъ вінъ не любивъ мене.

Дзюбиха. Гляди, дочко, шануйся; веселий поглядъ, кажуть, і людей веселить.

Олена. Веселить, та не всіхъ! (Замовкли).

Дзюбиха. Чому-жъ ти попереду не казала мені про це?

Олена. Та думка така була, що покраща.

Дзюбиха. А давно вона така?

Олена. Та хіба-жъ ви не знаєте? Вона не хотіла, щобъ Іванъ мене бравъ. І якъ тільки весілля відбули, або й на весіллі ще, вона Боже якъ неприязно дивилась на мене, буцімъ на ворога; а далі усе гірше, усе гірше; а тамъ і покрикувати стала... А тепера вже, кажу-жъ вамъ, чи такъ що, чи ні— усе не доладу, усе не по ей...

Дзюбиха. А ти-бъ годила вже, моя дитино!

Олена. Хіба не годю?!

Дзюбиха. Гляди, дочко! вікъ—не день, шануйся. Що буде, якъ вона ніколи ласкавішою й не буде?!...

Олена. А! що буде, те буде, а буде те, що Богъ дасть. (Замовкли).

Дзюбиха. Та що це я уп'ять забалакалась! пора йти, прощай!

Олена. Отъ таки вп'ять «прощай»: стривайте ще.

Дзюбиха. Э, ні, дочко, пора вже до двору.

Олена. Ну, тривайте-жъ; я васъ випроводю. (Устає; йдуть).

Дзюбиха. Приходь-же хочъ у неділю.

Олена. Прийду. (Вийшли).

ІІ Е А 2.

(Тіки що ці вийшли, вбіга Івга зъ другого боку).

Івга. Ху! та й уморилась-же! (Сідає біля Оленіної роботи). Що це вона шие? сорочку. Це Іванові. Помогти—щобъ і мое було! Отъ і щаслива вона собі!.. до любови, бачъ, вийшла. Одну звівъ зъ розуму, а зъ другою одруживсь! Дурна була... Онъ і Олена йде. Здорова, Олесю!

Олена. Здорова. Якъ ти прийшла сюди, що я не бачила?

Івга. Черезъ садки.

Олена. Що це тебе не видко стало?

Івга. Та такъ; то те, то те мина, а та й не прийдешъ! А Іванъ де?

Олена. На ярмарокъ зъ матір'ю поїхавъ, та вже ось третій день нема.

Івга. Такъ це тобі воля безъ свекрухи?

Олена. Мені й при ній байдуже!

Івга. Хіба покращала?

Олена. Який врагъ, покращала! однаковісінька.

Ивга. Та чому Іванъ за тебе не заступиця?

Олена. Цуръ ему пекъ.

Ивга. А що вже на вулиці теперъ весело! шкода, що тебе нема.

Олена. Шкода! (Зітхнула). Рученьки зв'язала невірна дружина.

Ивга. Хйба невірна?!

Олена. Та дружина—то вірна, та свекруха!...

Ивга. Отъ потура!

Олена. Треба потурати. Скачи, враже, якъ панъ каже,—на те вінъ багатий. (Замовкли, а далі):

Ивга (стиха почала):

Мати сина та при людіхъ била,

На самоті сина научила:

«Та поидь, сину, у Прилуку до торгу,

«Та купи, сину, дротяніи віжки,

«Та зв'яжи суцці й ручки і ніжки.

«Купи, сину, дротяну нагайку,

«Та бий милу зъ вечіра до ранку»...

(Скінчила).

Олена. Отто мати!.. Нітъ, я теперъ оцієи співаю:

Та зачула стара мати,

Та по тімъ боці стоя...

«Ой, не плачъ, доню, не журися,

«Бо така твоя доля:

«Ой, полюбила прійдисвіта

«Та при місяцю стоя»:

(Скінчила). Моя бачъ пісня, усе ем співаю.

Ивга. Давай удвохъ, та тієи, що «Ой, уже вечіръ та повечеріло»,—що ти, було, Івана кличешъ, якъ парубкувавъ.

Олена. А ну, ну! чи не прийде й тепера!

Ивга. Хйба скучила?

Олена. А вжежъ. (Ивга зітхнула). Що це ти такъ важко?

Ивга. Такъ. Ввівъ мене Йванъ у славу,—тепера хочъ зъ мосту та въ воду! Сватаецця старий коваль—піду!.... (*Олена мовчить. Ивга трохи згодомъ починає*):

Ой, уже вечіръ тай повечіріло,
Та вжежъ мое серденько тай повеселіло.

Ой, прийди, прийди, хрещатий барвінку,
Відченю я сінечки, пустю у комірку.

Ой, якъ зустрічала, то все цілувала,

А якъ проводила—плакала, ридала.

(*Скінчали*).

Олена. Охъ! хо—хо—хо! Минулося дівуваннячко!
минулося, не вернецця.

Ивга. Хиба шкода?

Олена. Та не жаль би було, колибъ свекруха
не така. Я й боялась цього—одже не встереглась.

Ивга. (*Почала*):

Сама ходю по каменю;

Коня воду. Кінь лень топча.

По дорозі горобець скаче.

Ой, чижику, горобейчику!

Скажи мені усю правдоньку:

Кому воля, кому волі нема?

«Дівчатонькамъ своя воленька:

«За стрічечку, та за віночокъ,

«На улицю, та у таночокъ.»

Ой, чижику, горобейчику!

Скажи мені усю правдоньку:

Кому воля, кому волі нема?

«Молодицямъ нема волі:

«У запічку буркунъ бурчить,

«А по хаті свекруха лящить!»

Центральна Наукова
Бібліотека при ЦДЮ

Інв. №

461902

«Свекруха каже: вгоди мені
«Дитя каже: розповий мене.
«Буркунъ каже: поцілуй мене.»

Олена. Оттакоп ще втни!

Ива. А що? може, й не до-ладу?

Олена. Та пра-да-жъ, правда—А цять! (При-
слухаюцца). Прихали наші. Ну, слава Богу! Пі-
дужъ я на зустрічъ, а ти посидь. (Побігла.)

Ива. Ні, прощай. (Олена цего не чула, вибіг-
ла вже зъ саду). Побігла. Чи йти, чи ні? Піді-
ждати, чи не прийде Іванъ. (Шие й співа):

Тихо, тихо Дунай воду несе,

А ще тихше дівка косу чеше.

Вона чеше, та на Дунай несе.

«Пливи, косо, у-плинь за водою,

«Щобъ наложивъ зрадникъ головою!»

Нема краю тихому Дунаю,

Нема впинку вдовиному сину,

Що звівъ зъ ума дівку сиротину.

Охъ ізвівши, на коника сівши:

«Оставайся, слави набирайся!

«А я, молодъ, слави не боюся:

«Вийду зъ села, заразъ оженюся.

«Мені-жъ, дівко, та пришиють квітку;

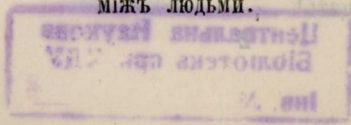
«Тебе-жъ, дівко, завертять вь намітку.»

(Скінчила). Ні, бачъ, не завертіли й досі!..

І В А З.

Іванъ (входе). Бачъ! Я кажу, що воно тутъ
скігле, а це ти, небого. Здорова, дівко! Ще жива,
кріпка?

Ива (весело). Та, бачъ, живу ще, вештаюсь
міжъ людьми.

Іванъ. Спасибі тобі, що не пураєся насъ, що Олесю відвідала.

Івга. Ні, бачъ, забуду тебе!...

Іванъ. Хиба не забудешъ?!

Івга (жалібно). Я жъ тебе любила, мій соколику! (Тихо, якъ не плачучи): а ти зрадивъ!...

Іванъ. А ну-бо, Івго! Я вже цього не люблю.

Івга. Не любишъ!... Я знаю, що не любишъ! Я тобі, мій лебедику, не забуду довіку, довіку дякуватиму.

Іванъ. А цуръ тобі пекъ, маро! відійди.

Івга. (Жалібно, якъ не плаче). Стривай! Може, й мене коли згадаешъ!.

Іванъ. Може, й згадаю.

Івга. Ти думаєшъ, що тебе жінка любе? Ні!

Іванъ. Овва! брешешъ, дієко.

Івга. А вона твою матіръ що-часу лає!

Іванъ. Ну, матіръ, та не мене.

І В Г А

Олена (вбіга). Іване! іди, чогось мати кличуть. А ти, Івго, підожди ще, посидь: мати спати ляже—я уп'ять прийду.

Іванъ. Онъ Івга каже, що ти на матіръ шкодуєшъ.... Га?

Олена. Бо мати дошка мені. Хочъ і теперъ: п'яна прихала, та-й те не такъ і друге не такъ, і «ти, мабутн, якъ ми поихали, то і въ хаті не була;—якъ я зъ двору—й погою не ступила.» А ти, не бійсь, не оступися!

Іванъ. Олено! не кажи мені за матіръ. Не шкодуй на ню, бо вона—мати. Що-жъ я робитиму?!

Олена. Що? нову хату збудуй, бо вона у цій живцемъ петь.

Іванъ. Не бійсь, жива будешъ! не проглине.

Олена. Та йди-жъ, кличе.

Іванъ. Прощай, Івго!

Івга. Щасливо.

Олена (Івзі): Стривай, не ходи. (Іванъ і Олена вийшли).

Я В А 5.

Івга. (Зосталась одна. Задумалась, а далі:) Щасливі вони собі!—Що вінъ мені наробивъ?... Обманивъ!... Тіки, що за старого йти... Не вікъ діувати! Якъ небудь калататиму вікъ за нимъ. Остогиділо вже поговоріть той слухати!... А Іванъ? Прощай, Іване! Насміявсь надо мною: дурненька, бачъ, була!... Охъ—хо—хо—хо! (Шие; потимъ й співати почала:)

Охъ, ізрада, зрада, карі очі—зрада!

Чомъ у тебе, милий, не щирая правда,

Не щирая правда?

Казавъ еси, милий, що сватати будешъ,

А теперъ я бачу, що твоя не буду,

Що твоя не буду!...

Ой, хочъ знайдешъ ти воли та корови,

Та не знайдешъ такі чорні брови,

Такі чорні брови!—

Ой, хочъ знайдешъ ти рушникъ на кілочку,

Та не знайдешъ брови на шнурочку,

Брови на шнурочку.

О, хочъ знайдешъ ти на личко білішу,

Та не знайдешъ на серце вірнішу,

На серце вірнішу.

Ой, хочъ знайшовъ ти..... та все не такую,
Та якъ ти покинувъ, мене молодую,
Мене молодую!

Та покинь—же, милий, хочъ коня вороного,
Та щобъ я поминала тебе молодого,
Тебе молодого.

—На що-жъ тобі, мила, коня покидати,—

—Будешъ ти мене і такъ поминати,

І такъ поминати!

(Скінчала).

Буду, буду поминати тебе, мій соколе ясний! Бо
згубивъ, навіки згубивъ мене молодую! (Плаче,
а далі втерла слези): Піду. (Виходе).

І В А 6.

(Трохи згодомъ входять Іванъ і Олена).

Іванъ. А Івга оце й пішла вже?

Олена. Пішла-жъ, і не діждалась. Сісти коперс-
нути ще разівъ зѣ-два голкою. (Сіда, шве).

Іванъ. Та вже не видко шити.

Олена. Ні, ще нічого. Оттакъ завжди твоя ма-
ти, кричить—кричить, хто его зна, чого й що,—хочъ
твереза, хочъ п'яна.

Іванъ. Стільки разъ я казавъ тобі, Олено, не
кажи мені за матір'я нічого!

Олена. Ну, якъ таки не казати, коли вона дар-
місінько зобижа мене! Ти забувъ, мабути, що ка-
завъ мені, якъ залицявся....

Іванъ. Ні, не забувъ. Ти вже ось удесьте на-
гадуешъ, та ще щобъ забувъ! Хиба ти не чула, що
я при тобі хочъ і заразъ казавъ ий? Адже не по-
слухала! Не вже таки мені зъ матір'ю битись? Я

казавъ це і кажу: що-жъ будешъ зъ нею робити, коли въ неї вдача така!

Олена. Хороша вдача—людь каламутити!

Іванъ (ласкаво). А я тебе й теперъ шаную, моя голубко! Онъ на спідницю купивъ тобі, черевики, платокъ... Чого-жъ іще тобі? Ажъ мати гримала!

Олена. Та я знаю, що мати гримала.... Нітъ, мій голубе, мені не цього хочецця, а мирного... тихого життя,—щобъ сварки даремно не було....

Іванъ. А! і не такі, якъ ми, Олесю, лаюця та буюця, ато ще намъ иноді не полаяться!

Олена. А намъ-же чого на иншихъ дивитись?

Іванъ. Ми-бо багато свого розуму маємо,—такъ у людей, бачъ, нічого вчитись. Намъ-би зовсімъ не слідъ потурати на материну лайку; та... (махнувъ рукою).

Олена. Чого-жъ вона кричить? чого їй треба відъ мене?

Іванъ. Того, що їй хочецця!

Олена. Мені ніяково слухати, якъ я невинна! Колибъ провинилась, тоді хочъ і лай, то не такий жаль буде; ато дармісінько!...

Іванъ (ласкаво). Олесю! Послухай мене, мое серце, корись, моя голубко! чини їй волю! вона—мати, вона—старша у хаті! Бо й Богъ казавъ: шануй матіръ!

Олена. Коли вона мати, хай порядокъ дає! Ато мутить тіки, та сварку що-часу затіває!

Іванъ (зъ серцемъ і зъ жалемъ). А! зъ тобою балакати гороху наившись. Цуръ тобі пекъ! Ти все мені матірью доікаєшъ! (Устає, хоче йти).

Олена. Куди-жъ ти?

Іванъ. Піду на-двіръ, по хазяйству подивлюсь.

Олена. Та оттакъ і вікъ жити?!

Іванъ. Оттакъ і жити.

Олена. Еге-ге! Не такъ я ждала, та не такъ і бажала!...

Іванъ. Ну, що-жъ робитимемо!

(Замовкли; а далі):

Олена (зітхнула). Боже мій, Боже!..... (*Іванъ* тежъ тяжко зітхнувъ; іде). Стривай-бо, не ходи, Івасю! Останься, хочъ побалакаємо на самоті. Я тобі піськаю.

Іванъ, Ніколи. (*Вийшовъ*).

І В А З.

Олена (одна zostалась; задумалась; довгенько такъ сиділа, а далі): Що-то буде! що-то дальшъ буде!

(*Зітхнула. Співа*):

Червоная калинонька, червоная калинонька

На яръ-воду схилилася,—

Де дівчина журилася, де дівчина журилася,

Що безъ долі вродилася!..

Що безъ долі вродилася, що безъ долі вродилася,

А безъ щастя заміжъ пішла!

Безъ щастя, безъ щастя йшла! А ждалося щастя!.. Кому яка доля випаде! (*Зітхнула*)..

(*Завіса пада. Кінець другої дії*).

Дія третя.

(Черезъ два годи після другої. Конь: хата Іванова Петренкова зъ-середини. Пічъ, пілъ і друге. Олена стоить; біля неї зъ одного боку свекруха, зъ другого—Іванъ).

ЯВА 1.

Олена. Та чого ви кричите, мамо?

Петренчиха. Якъ чого? ростринькала стіки грошей, ще й чого! Гроші у насъ не валяюця по-під лавами.

Олена. Та я жъ собі на спідницю набрала на ті гроші!...

Петренчиха. Та хто-жъ тобі велівъ набирати? (Замовкли). Це лиха година, та й годі!

Олена. У мене зовсімъ спідниці немає.

Петренчиха. А ти багато придбала, що тринькаєшъ? Ще коли-бъ дешевий ситець!

Олена. По рублю, мамо...

Петренчиха. Бачъ, багатирька яка! Ти багато дечого сюди принесла! Куди яка пані! Спідниці въ неї немає.... У роскошахъ, бачъ, привикла жити!. Яка пишна! Може-жъ, що нужніше спідниці твоеї треба купити.

Іванъ. Чому ти матері не спитала?

Олена. Я думала, що мати нічого не скажуть.

Петренчиха. Якъ-же! нічого! Дивитись на тебе будемо.

Іванъ. Ти все думаєшъ! Щобъ ти здуріла, щобъ не думала білшъ!

Олена. Я зароблю, мамо, тай віддамъ.... Піду на-день до кого, тай зароблю.

Петренчиха. А дома хто буде? навяти замість

тебе? Віддасть вона!—Мені теперъ дай!... теперъ! Чому ти мене не спитала? Я-жъ таки, яка не є, та все мати. Щобъ вона зробила коли до пуття—ніколи въ світі! Щобъ вона спитала коли—зъ роду—віку ні! Бариня, бачъ!... Тільки дивитись на ню, що вона витворює.

Іванъ. Вона таки колись буде въ мене питатця!

Петренчиха. Казала: не бери, Іване, то—ледащо;—такъ ні; мати, бачъ, нічого не зна, самъ лучче знаю... Тай узявъ теперъ пиху!...

Іванъ. А чули вже ми це!—(Виходе зъ хати, взявши шапку).

ЯВА 2.

Олена. (Сіда, шие) — За віщо ви мене, мамо, завжди лаєте? Чи я вамъ не гожу, чи я вамъ не корюся, чи що? Отъ лиха моя та нещаслива година!

Петренчиха. Ти мені не вгодна, тай годі!—Ти ніколи до-пуття не зробишъ! Ти—матусина донька!

Олена. А вамъ таку треба, щобъ по-поламъ гризлась зъ вами?

Петренчиха. Мовчи, тварюко! Такій-би ми давно двері показали, а тебе, бачъ, держимо....

Олена. Держите! Бодай нікому такъ не діждати!

Петренчиха. А щобъ іще ти пропала, якъ тобі въ насъ не добре жити! У батька, бачъ, у роскошахъ купалась.... Невинна все!... У тебе завжди усі брешуть, тільки ти й правду кажешъ. Чи тебе не вчено дома, чи розуму Богъ не давъ, чи хто тебе зна! Ось, слава Богу, четвертий годъ вчимо, ніякъ до хазяйства не привчимо! За погану наймичку не справивця! Мабути, за пана думала віддати, що нічого робити не вчила.... Горе зъ тобою, Олено, тай годі!

Олена. А хто-жъ у васъ і робе, якъ не я! може, ви? Багато нарobili, лежачи оттамъ на печі...

Петренчиха. Ні, ти багато, бачъ, наробила, поганко! За тобою-бъ или хлібъ! Онъ третя неділя якъ сорочки мне, ніякъ не домне сердешнихъ; а чоловікъ за того голий ходитиме!

Олена. Хіба-жъ мені тільки й роботи, що сорочки шити?

Петренчиха. Оце-бъ пакъ посадили тебе швачкувати! Якъ я була молодою, то зъ усімъ було поспіваю; ато ось мене, мене, ніякъ не домне. А ще на сідницю набрала! Мабути, на той годъ у сю пору поспіе. (Оскірилась). Я-жъ піду на вгородъ на годину, а у тебе обідъ щобъ бувъ готовий.

Олена. Вінъ давно вже готовий.

Петренчиха. Ну, гараздъ. (Вийшла).
(Олена одна сидить, шие, задумавшись; смутна, потімъ жалібно, мовъ плачучи):

Олена. Дежъ те щастя, що ждалося? Де те життя, що бажалося? Де те кохання дівалось?! Нема, минулося!.. Чуло, чуло мое серце цю недоленьку, якъ іще сватався вінъ,—пішла дурна... О, Боже мій милий, Боже мій єдиний! За віщо таки вона мене ненавидить!—А вінъ клявся, а вінъ божився, що рёго зъ роду-віку не буде нічого!... А теперъ вже й самъ лає... Бодай тобі не було добра, такъ якъ теперъ оце мені его нема,—якъ тенера я й не стану, й не піду, якъ слідъ, у твоєї матері!.. (Плаче).

ІІІ А 3.

Іванъ (входе). Не дивлячись на Олену, бере багаття зъ печі на люльку, і вже виходючи зирнувъ на ню). Чого ти рюмаєшь?

Олена. Такъ, вічного.... Щось сумно мені.

Іванъ. Тобі все сумно!

Олена. Що-жъ буду робити, коли я собі такою сумною вдалась!

Іванъ (дивлячись на ню пильно). Ну, скажи мені, Олено, доки ти будешъ рюмати? Доки ти будешъ досаждати мені... Це біда, та й годі! Що тобі подіялось таке, що ось другий годъ рюмаєшъ? Мовъ сховала кого!.. Хочъ убий її! Тільки й світа побачивъ зъ тобою у первий рікъ, а буцімъ по людській поживъ; тай то!...

Олена. Тай то мати на світъ не давала глянути!

Іванъ. Ну, чого ти плачешъ?

Олена. Ти питаєшъ? Не знаєшъ, бідна головко, що мене суше та круше!

Іванъ. Дурниця суше та круше: я й давно тобі казавъ це, і теперъ кажу. (Крізь зуби) Якъ візьму колись за патлі, та вибью отту дурницю зъ голови, то тоді і матері годитимешъ, і плакати не будешъ.

Олена. Заробила, бачъ, у тебе, та у твоєї матері, спасибі вамъ! Не те ти казавъ, якъ сватавъ! А теперъ, бачъ, чого діждалась!

Іванъ. Стривай, ти ще в мене не того діждесь!

Олена (жалібно) Іване! Хіба я тобі не корилась, хіба я тебе не слухаю? Хіба я матері твоїй не гожу? Слухаю, корюсь, а ви все однакові! І те не такъ, і друге не такъ.... Такъ повчи! (плачучи) повчи, якъ треба робити! а гризти, допикають словами—це хочъ кому, то завдасть жалю! (Плаче).

Іванъ. Цить, гаспідьське кодро, цить!

Олена. Що мое за життя таке безталанне!

Іванъ. Цить, поки не бита! Кажу тобі: цить! Отъ допекла, тварюка!... отъ життя зъ анахтеємскою ревою!...

Олена. Бодай ти не діждавъ бити! Буде, вже й такъ багато добра бачила відъ тебе. Життя гірше, ніжъ послідній наймицці!

3
Бертаман
К. Каров

Іванъ. Бо й за погану наймичку не зробишъ.

Олена. Мати, бачъ, твоя багато паробила! Я покину тебе! У найми піду!..

Іванъ. Іди къ нечистій матері!.. Легшъ на душу буде безъ тебе! Тихишъ у хаті буде, ой гріха менше! Хочъ ніхто не рюматиме оттутъ, той то зъ мене!.. (*Олена плаче; Іванъ мовчавъ, мовчавъ, дививсь усе на ню; а далі зъ серцемъ якъ застука по столу кулакомъ*). Охъ, Олено! Якъ тебе колись повчу! Ой та повчу-жъ! Ти довго будешъ згадувати!.. (*Виходе, грюкнувши зъ серцемъ двирима*).

(*Олена кида сорочку, вийма страву зъ печі, готує усе, якъ слідъ, для обіду*). *Стара* (*входе*).

Я В А 4.

Петренчиха. А де-жъ Іванъ?

Олена. На дворі десь.

Петренчиха (*відсунула кватирьку, гука*): Іване, Іване! іди обідати! (*Зъ надвору чути голосъ Івана: «Заразъ»*)!

Петренчиха (*Олені, що хлібъ крає*): чота не такъ хлібъ краешъ. Ти-бъ-же маленькі шматочки різала. Адже завжди остаюцца шматки! Господе, вона й ножа по-людському не вміє держати!

Я В А 5.

(*Входе Іванъ похмурий, кида шапку на стіл*).

Петренчиха. Та вона ще й досі борщу не всипала! (*Це Іванові каже*).

Іванъ. А кликали обідати!

Петренчиха. Що-жъ буду робити, коли такої проворної невісточки діждалась!

Іванъ. Ти ще все треба вчити, та бити!

Петренчиха. Найшовъ таки собі пару, діждала

невісточки! Викохала матуся доньку на втіху. (Оскірилась).

Іванъ (глянувши на жінку, мавнувъ рукою). Не такъ ждалося, мамо, та такъ склалося!

Олена (поблідла, і якъ не плачучи, каже): Охъ, не такъ, не такъ ждалося, Іване!

Петренчиха. Бачъ!.. (Оскірилась. Обідають. Олена пошти не їсть нічого. За обідомъ стара каже Олені): Сама жъ варила, а не їсть; до пуття, бачъ, наварила!

(Обідають мовчки. Встали зъ-за обіду. Іванъ разъ вийшовъ).

Петренчиха. Гляди-жъ, Олено, помий ложечки, поприберай усе гарненько, якъ слідъ.

Олена. Ні, я усе покидаю, матусю: я, бачите, ніколи нічого не прибирала.

Петренчиха. Ти-то старувати вмієшъ, моя голубко, та до діла тебе нема! (Вийшла).

ДІЯ 6.

Олена. (Зоставшись одна, перемива посуду, прибера усе, мете хату й співає).

Головонько моя бідная,

Въ мене ненька, та нерідная!

Дружинонька неймовірная,

Чужа сімья непривітна!

Сама сідає, вечереє,

Мене посилає по-воду!

Мене посилає по-воду.

Ой по воду, по холодную!

Ой ішла я черезъ батьківъ двіръ,

Побачила мене матінка.

«Не плачъ, доню, ні на батька свого,

«Не плачъ, доню, ні на неньку свою!...

«Заплачъ доню, на недоленьку,
«Що попалася въ неволеньку»!...

(Скінчивши): Господе, хоча-бъ мати прийшли, а
то зовсімъ вже відцурались! Візьму, ще копирену
разівъ три, щобъ уцпять отта мара не прикопалась.
(Бере сорочку, сіда, шие й співа).

Ой чула-жъ я черезъ люде,
Що до мене ненька буде,
Ждала я, ждала, ждала-дожидала,
Ворітечка відчиняла.

А матінка иде, тай иде,
Та до мене не заиде.

Нічъ моя темна, та зіронька ясна!
Доленька моя безешасна!...

(Зирнула у вікно): Одже ото мати ідуть, а я жу-
рилась!

І В А Т.

Дзюбиха (входе). Здорови!

Олена. Здорови! А я тільки що згадувала васъ.
Що це ви відцурались насъ?

Дзюбиха. Та такъ; то—за-тимъ, то—за-дру-
гимъ тай не збересся ніякъ. А тобі якъ тутъ, моя
дитино?... Га?... (Олена мовчить). Жалують тебе?...
Га?...

Олена (схилилась дужче до роботи, мовъ при-
дивляецця): Жалують, матусю, жалують! Наше жит-
тя звісне.

Дзюбиха. Чи тобі все однаково, хочъ і не пи-
тай, мабуть?

Олена. Однаково.

Дзюбиха (зітхнула тяжко). Живи, моя дити-
но, шануйсь; сама запобігла собі таку долю, ніхто
не силувавъ.

Олена. Сама, сама матусю, (втера слези, а ма-

ти пилю дивниця на ню, тай собі нишкомъ дві-три слезини втерла).

Дзюбиха. А де-жъ пакъ сваха? Я забалакалась, тай байдуже. Я за діломъ до васъ прийшла.

Олена. Ідіть на вгородъ, вона тамъ.

Дзюбиха (дивлячись на дочку). Годі-жъ, годі. Слезами не допоможешъ нічого! Ну, піду-жъ я. (Виходе).

Я В А 8.

(Олена одна zostалась, плаче; коли це входе Іванъ похмурий, бере зъ-підъ лави сокиру, йде назадъ; уже біля самихъ дверей зирнувъ на Олену).

Іванъ. Ти уп'ять, Олено, уп'ять! Ну, тай остогиділа-жъ ти мені.

Олена. Остогиділо, мабути, й мені тужити, що день Божий тутъ.

Іванъ. Цить, тварюко нікчемна! Я тобі кажу: цить. (Замовкли. Тихо. Коли це у сніхъ чути го-мінъ. Олена уп'ять хлипа).

Петренчиха (у сніхъ). Ходіть-же у хату, хочъ на хвилину.

Олена (хлипаючи). Втопивъ мене! Зв'яливъ вікъ мій молодий, та теперъ і нікчемна!

Іванъ (кинувся на ню зъненазнімка зъ сокирою.) Я тебе вб'ю, гадино! Ти-жъ мені допекла! Ти-жъ мене зъ світу зжинешъ!

Олена (кричить): Ой, Боже мій! О лишечко! (Схопилась, біжить до дверей; у дверіхъ наткнулась на свекруху, та матіръ, розінхнула ихъ обохъ, побігла дальше. Старі убігли въ хату. Іванъ ставъ і сокиру кивувъ).

Я В А 9.

Іванъ. Я її вб'ю! Задую чортову реву!

у-міс-ті. (*Петренчиха*. Тю, дурний? Що це ти ро-
(биш? схаменись!
(*Іванъ*. Тай допекла-жъ, чортова тварюка!...
(*Дзюбиха*. Охъ мені лихо! Охъ, дитино моя!
Охъ, горенько-жъ мое! Запили, забили, мою голу-
боньку!...

Іванъ (на тещу). Вонъ стара відьмо, вонъ!
Щобъ я й недовідався, що ти сюди ходишъ! (Ти
тільки вистроюєшь ей... вонъ! (Кидаєця до неї,
хоче вишхати).

Петренчиха (придержала его). Тю, дурний! Що
це ти?

Дзюбиха. Та я-жъ на хвилиночку! Та я-жъ від-
відати тільки мою голубочку!... О, доленько-жъ
моя безщасна, дитино моя безталанна!... (Плаче,
виходючи зъ хати).

Іванъ (услідъ їй). Вонъ!...

Петренчиха. Чого це ти розлютувався такъ?
Мовъ несамовитий!...

Іванъ. А вамъ яке діло?

Петренчиха. Яке! Ще й яке? Отутъ наробишъ
халепи, та тоді дивитись на тебе?!

Іванъ. А, не ваше діло!... (Бере шапку й со-
киру, хоче йти зъ хати). Ви усе гризете, за 25
рікъ ще ненагризлись! Небійсь, теперъ не вгризе-
те: зуби поламаєте. Адже по-вашому роблю? Не
любите-жъ ін! Не по васъ, бачъ, узавъ!... Чого
вамъ відъ неї треба?! Намъ життя черезъ васъ нема!

Петренчиха. Такъ къ бісовому батькові відціли.

Іванъ. Глядіть, щобъ сами підъ старість не ви-
летіли зъ хати! Ато щось дуже замутили вже.
Щожъ буду робить, що взявъ таку, що не до-впо-
доби вамъ!. (Виходе, грюкнувши зъ серцемъ двирима)

Петренчиха (плюнула у слідъ ему). Пху на
твого батька, навіжений.

(Завіса пада, кінець 3 дії).

Дія четверта.

(Конь: тажъ Іванова хата зъ середини; тільки у ній нема того порядку, що попереду бувъ: скрізь нечистота; одежа пороскидана; посуда то тамъ, то тамъ тирчить. За столомъ сидить Лисичиха; зъ одного боку Івга молодичкою вже, а зъ другого стоить Оленина свекруха, Петренчиха. Іванъ, похмурый, стоить біля печи, заложивши руки за спину, мовъ грієця. На столі графинчикъ зъ горілкою і щось на тарільці для закуски).

ЯВА 1.

Петренчиха. Такъ оттаке намъ лихо зъ нею!

Лисичиха. І дуже таки вона сердита?

Петренчиха. І не приведи мати Божа! Якъ розлютуєця иноді, такъ і Боже! Такъ—що вздрить, тимъ і кида, те й лама, те й б'є! І не дай, Боже, нікому хрещеному такъ! Оце ще недавнечко.... за віщо, пакъ, вона росходилась? (Дума, хоче згадати) за віщо пакъ, Іване?...

Іванъ (схаменувшись). Що?

Петренчиха. За віщо це пакъ Олена росходилась, що зъ ножемъ за тобою гонилась?

Іванъ. Та я не знаю!....

Петренчиха. Я вже сидю ні жива, ні мертва; а вона вздріла на столі ніжъ, та вхопила, та за нимъ. Ще слава Богу що якось назадъ обернувся, та її за-руки, ато Бо'зна що-бъ і було. Всилу, всилу вгамували її після того. Оттаке лихо! Кажу Іванові: доки ми будемо оттакъ вовтузиця? відвези її въ богадільню—такъ ні, мовъ не чує. ... Буде ждати поки, що скоїця таке, що хочъ—зъ мосту та въ воду!..

(Іванъ, схаменувшись, бере шапку, одягаецця, виходе зъ хати).

Лисичиха. Куди-жъ ви, Василевичу?

Іванъ. Та піду по хазайству. (Вийшовъ).

Я В А 2.

Петренчиха. Оттакъ, мое серце, усе: якъ тільки про жінку річъ зайде, такъ і відійде, вже яке небудь діло та найде собі;—а въ богадільню не хоче відвезти.

Лисичиха. І чому таки не хотіти?

Петренчиха. Страму, каже, не хочу набратись; у мене, каже, й дома найдеця чимъ годувати ін.

Лисичиха. Одже кажуть, що тамъ видужують.

Петренчиха. Ну, що-жъ казатимешъ зъ такимъ чоловікомъ! Вже якъ що заруба собі, такъ хочъ ти ему й некажи! Горенько тай годі! Випийте лишъ, бабусю, ще чарочку! (Налива й підносе чарку).

Лисичиха. Пийте-жъ ви.

Петренчиха (держачи чарку у рукахъ). Будьмо-жъ здорові! Коли-бъ-то Богъ давъ, щобъ наше лихо минуло. (Пье, потімъ налива, підносе Лисичці) Звольтесь.

Лисичиха (бере чарку). Дай-же Боже, щобъ минуло усе лихе та недобре.

Петренчиха. Дай-то, Господе! (Лисичиха випила, Петренчиха бере чарку, налива, підносе Івзі, а Лисичиха заида тимъ, що въ тарільці). На-жъ і ти, Івго, випий.

Івга. Э ні, тітусю, я не хочу.

Петренчиха. Та ну, пий!

Івга. Далекі, не хочу; я вже дві випила; ато й до-дому не дійду.

Петренчиха. Не далекий світъ, дійдешъ.

Ивга. (Осьмихаючись). А Грицько що скаже?

Петренчиха. Старий, не побаче! Ну вже пий, витіва тамъ! Чарки треба!

Ивга (узявши чарку): Будьмо здорові! (Вишила).

Петренчиха. На здоровья, дочко! Спасибі тобі, моя голубко, що помагаєшъ намъ, не цураєся при нашій пригоді. Ато я-бъ вже досі підтопталася!

Ивга. Оцце таки, хай Богъ милує! Хіба тутъ далекість яка, що не допомогти? сусідське діло. Адже й ви намъ помагаєте иноді; спасеть васъ Богъ!...

Петренчиха. (Зітхнула). Охъ, горенько тай годі!..

Лисичиха. Ізъ чого таки їй сталося?

Петренчиха. І Богъ его святий знає, зъ чого! Зъ неї й роботи було, якъ ти, Господе, бачишъ! Було розкажешъ, ростолкуєшъ, якъ слідъ, якъ не въ ротъ положишъ,—одже-жъ було зъ роду-віку не зробе до ладу! Усе своє, усе своє.... А тутъ іще стара разъ-у-разъ вѣлилась та навча її.... І, матінко! Ажъ світъ було крутиця зъ нею! Завязала, зовсімъ завязала світъ Іванові. Казала: не женись, синку, на ній—то багатирька, батькова дочка. Буцимъ знала, що таке лихо скоїця! Наче чула душа моя, що не буде ему щастя зъ нею! Вінъ не послухавъ матері,—за те его і Богъ покаравъ. Чи такої я невістки ждала? Чи думала я підъ старість такъ свій вікъ калатати?... Такъ иноді гірко стане, бабусю, такий жаль візьме, що дебъ дівся! (Плаче).

Лисичиха. Та давно їй такъ сталося?

Ивга. Въ-літку ще.

Петренчиха. Вона вже третій годъ усе плаче, усе плаче; нільзя було їй нічого й сказати, що-бъ не розрюмалася вона. Ато оцю весну Іванъ якось розходився та й побивъ її, а стару вигнавъ; такъ і не приведи мати Божа, що тільки у насъ тоді діялось! Було оце середъ ночі прокинувся; коли

чую—вона у садку голосить, ажъ луна йде;—то я на Івана: піди, кажу, приведи її у хату. Вінъ піде, полає, полає її,—вона замовкне, та впить;—та такъ кажнісіньку нічъ! Я думала, що вона руки на себе наложе. Ато після Спаса якось заходю у хату, дивлюсь—повнісінька хата диму, й світу Божого не видно. Я решету наробила,—думала, бачите, що пожежа. Убіга Іванъ до печі—димарь заткнений, а у печі такъ і пала. І що-жъ ви думаете тамъ? Біля печі наша Олена у одній сорочці, а у печі її одежа, ложки, миски, і усе, що попала, те й перла туди. Іванъ на ню: «Олесю, що це ти? схаменись!»—а вона за ніжъ та за нимъ. «Зъ мене знущатись?! мене бити, сякі-такі душі!» кричить. Ми зъ хати... Та зъ того часу тай досі. Що вже ми лиха набрались зъ нею, то, здаецця, і ворогові-бъ не жадавъ... Усе ховай, бо усе бье. лама!...

Лисичиха. Ви-бъ покликали знахарьку яку,—чи не поміглось-би їй.

Петренчиха. І, ненько! Хіба-жъ ми не кликали? Треба їй въ богадільню, безпремінно треба: одне те, що тихішъ буде у хаті, а друге—може, таки хочъ тамъ оглянецця на ню Господь! (Плаче; утерши слези, налила чарку, підносе Лисиці). Випийте ще чарочку, бабусю!

Лисичиха. Ну-те-жъ ви!

Петренчиха. Будьмо здорові! (Випива, налила, частує).

Лисичиха (узявши чарку). Будьмо живі!

Петренчиха (узявши чарку, налила підносе Івзі). Пий і ти, Івго!

Івга. Ні, ні, ні, тітусю, далєбі не хочу!

Петренчиха. Якъ хочъ. (Вилила у графинчикъ зъ чарки). (Відчиняюця двері, входе Олена розхрістана, очіпокъ на-бікъ, волосся неприbrane, якъ

слідъ, сорочка на їй чорна, спідниця порвана; йде, дивлячись несамовитимъ поглядомъ, прямо до полу).

Я В А 3.

Петренчиха. Охъ, мені лихо! (Усі дивляцца зъ лякомъ на Олену).

Олена. Лихо тобі, стара відюго! Лихо тобі, пьяного! (каже це йдучи). Тільки пьешъ, та пропиваешъ усе!... Скоро нічого nebude! (Сіда на піль). Ха... Ха... Ха...

Лисичиха (зъ лякомъ). Може, підемо відцеля?

Ивга. Ходімте, тітко, въ кімнату!...

Петренчиха. Ходімъ, ходімъ! Ато, щобъ і не била кого ще!...

Олена. Ха... Ха... Ха.... Тай битиму таки тебе, стару видюгу! Такъ і дивицца, щобъ що вкраси, та пропити. Вонъ відціль!

Петренчиха (шпарко). Ходіть, ходіть скоріше. Що въ людей і празникъ е, а тутъ і свято—не свято!

Олена. Не маешъ, бідна головко, празниківъ! Що день Божій пьяна... Ха... Ха... Ха...

Петренчиха. Прибери тутъ, Ивга, моя голубко!

Ивга. Я боюся, тітусю!...

Петренчиха. Вона тебе не займе, чужого ніколи не чіпа.

Ивга. Ну, добре!..

(Старі виходять, Ивга зосталась сама й почала складати одежу то-що, къ строці. Входе Іванъ).

Я В А 4.

Ивга. Де ти бувъ?

Іванъ. На дворі, по хазяйству—то-те, то-друге. А мати та баба де?

Ивга. Вѣ кімнату пішли.

Іванъ. Чого-жъ це?

Ивга. Та.... (зирнула на Олену).

Іванъ. А!.... (замовкли, *Ивга* прибера). Якъ ти у насъ, то мовъ у хаті веселіше....

Олена. Та де-жъ пакъ яка приятелька!.. Ха... ха... ха... (*Іванъ* тяжко зітхнувъ).

Ивга. Адже щодня бігаю!

Олена. (Сама собі). Та я знаю, що бігаєшъ.... Ти таки добігаєся до чогось!

Іванъ. (Зітхнувъ). Охъ! така нудьга бере иноді, слухаючи регіть еи!.... де-бъ дівсь, та ба!

Ивга. Ти-бъ до насъ коли зайшовъ, ато відцуравсь зовсімъ.

Іванъ. Що ходить, сумъ свій у чужу хату носить!.....

Ивга. Отъ Бо'зна що! Приходь лишъ сегодня у вечері, Грицька дома нема, у городъ вирядила, й нікого nebude,—приходь!

Іванъ. (Зітхнувъ). Гараздъ. (Замовкли. *Ивга* поскладавши одежу то-що, бере віникъ, виміта).

Олена. Родичі!.... Ха.... ха.... ха....

Ивга. (Чека трохи). Ну шо зъ нею робити?

Іванъ. Шо! відвезу у богадільню, білшъ зъ нею нічого робити!

Ивга. У богадільню?

Іванъ. Ато-жъ,—бо мати голову прогризла. Чи не поможеця їй ще тамъ! (Замовкли, а далі, трохи зъ годомъ, *Іванъ* зітхнувъ). Що колибъ, кажуть, знавъ, де впасти, то и соломки-бъ підіславъ! Що будешъ казати? Не давъ Богъ зъ малку щастя, тай годі! Нема мені долі людскої!...

Ивга. Отъ казна що,—долі нема!... доля е: не журись, та до мене пригорнись! (Осьміхнулась.)

Іванъ. Шкода пригортатись!... Що зъ воза впало, те пропало! Було тоді брати тебе.

Ивга. Чого шкода? (Замовкли, а далі). Шкода мені Олені... Сердешна молодиця занапастила свій вікъ за тобою! Чи не було-бъ і зо мною того, якъ-би ти взявъ бувъ мене.

Іванъ. Ні, у тебе норовъ другій.

Ивга. А хто зрадивъ, Івасю? Я казала: згадаешъ мене, мій голубе,—а воно такъ і е!

Іванъ. Бодай не згадувати! Може це ти зъ сердца й поробила мені такъ?

Ивга. Тю, що це ти!...

Олена. Та вона-жъ, вона поробила: товкла все їй, такъ зъ того й сталося!...

(Петренчиха стука у двері й кричить: Івго! неси-лишъ закуску!)

Олена. Я тобі дамъ закуски!... Ха... ха... ха...

Ивга. Заразъ!... (до Івана). А якъ я тебе любила, мій соколику! Я й досі жалкую, чому таки мене не сватавъ!... Зрадивъ! Стілько поговору було!... Такъ і мій вікъ молодий загубивъ, тай собі не кращу долю знайшовъ!

Олена. Жалю, бачъ, завдала!

Іванъ. Шо-жъ, коли ми зъ нею покохались!

Ивга. Покохались!... Якъ таки ти допустивъ, щобъ мати такъ знущалась надъ нею?!

Олена. (Сама собі). Попустивъ-же, бачъ; дурний, кажуть, бувъ, такъ і попустивъ!...

Іванъ. Хіба я не заступавсь? Хіба я не казавъ матері. Хіба я не лаявсь? Якъ до бійки не доходило! Хіба ти не знаєшъ мою матері? Оттакимъ ще я бувъ (показує рукою, невисоко відъ землі), то вона така була, і теперъ така—усе однакова! Подумаєшъ іноді й те, що все-жъ таки мати, яка не е, та все мати; треба-бъ, здаецця, коритись і слухати, ато ще люде й пальцями тькатимуть;—тай Богъ покара. Такъ шо-жъ, коли у насъ мати не людська!... (Зітхнувъ, замовкъ на хвилину, а

далі:) Казавъ: корись, Олесю, а не то плюнь на те, що вона каже;—такъ ні, бачъ, їй ніяково слухати, що їй задаромъ дають! Отъ й діждалась!..

Ивга. І щобъ було хату нову поставити!

Іванъ. Теперъ вже усе одно, хочъ і не ставъ—не поможешъ (виходе).

Ивга. Ти-жъ приходи сьогодні.

Іванъ. Прійду! (Вийшовъ).

ЯВА 5.

(Ивга шпарко доміта хату. За двирима чутко Петренчиху: «Скоріше, Ивго!» Олена регочецця не-самовито).

Ивга. Заразъ! (Ухопила графинчикъ).

Олена. (Зъ-неназнімка до неї): Цего не займай!

Ивга. Ну давай; ато матері скажу—битиме!

Олена. Вонъ! вонъ пішла!... Порядкувати сюди прійшла!... Вонъ!... (Скочила, хоче бити її. Ивга вибігла зъ хати. Олена до столу, налила чарку, випила; мовчить, а далі) Ха... ха... ха... (Відчиняюцця двері, входе Петренчиха, а за нею Ивга і Лисичиха).

ЯВА 6.

Петренчиха. Ну, теперъ буде халепа! (Боязко). Олесю, дай графинчикъ, моя голубко!...

Олена. (Кинулась на їх). Вонъ, вонъ! Я тобі дамъ графинчика, п'яниця чортова!... (Двері зачинились, і ті повертались). Ха.... ха... ха... (Підійшла до столу, випила). Родичі!... Чесна вона!.. Я усе знаю!... Усе!.. Дурною, бачъ взивають!... Ха.... ха... ха... (Налила, випила, задумалась, а потімъ удьять налила й випила; трохи згодомъ співа):

Лае мене моя мати, лае,—

Вона-жъ мого горенька не знає!...

Ще казала буду й дуже бити,

Щобъ не йшла ти на чужину жити!

На чужині все чужии люде,

Та тамъ тобі та життя не буде.

На чужині родини не буде,

На вікъ тебе доленька забуде!...

(Випила ще одну чарку; задумалась, а далі):

Ха.... ха... ха....

Якъ була я п'яная, п'яная,

Чоловіка лаяла, лаяла:

Цить таки, мовчи таки;

І ти такій, і я така,

І вся наша рідня така!...

Цить таки, цить!...

Ато буду бить!...

Ха.... ха... ха... Цить, катаржний! Ха... ха...
ха... бити, усіхъ бити!... (задумалась, а далі схопи-
лась, та вбоки, та до танцівъ, приспівуючи:)

І шумить, і гуде, дрібенъ дощикъ іде,

А хто-жъ мене, молодую, та додому доведе!?

Обізвався козакъ на солодкімъ меду:

Гулай, гулай, чорнобрива, я до дому доведу!

Не види-жъ ти мене, не прося-жъ я тебе:

Бо лихого мужа маю—буде бити мене!

На-бікъ хлопці, на-бікъ хлопці, бо чортъ
мужа несе;

*
**

Якъ побаче мене зъ вами, его трясця за-
трясе!...

(Танцюе, танцюе... Схопилась якось за голову,
очіпокъ спавъ, на плечі впали скуєвдені коси, вид-
ко давно нечесані; а вона танцюе, та співа мовъ
невіженна):

Ой ти дубъ, я береза, ой ти п'яний, я тве-
реза;

Ой ти старий, я молода; чомъ міжъ нами не-
лагода?

Ой я дубъ, ти береза; ой я п'яний, ти тве-
реза;

Ой я старий, ти молода; тимъ міжъ нами не-
лагода!

Кінець четвертої дії.

Дія п'ята.

Конь: тажъ Іванова хата зъ середини. За столомъ уп'яють сидить Лисичиха; передъ нею стоить Іванова мати; обидві вже лизнувши трохи. На столі стоить графинчикъ зъ горілкою й закуска. Іванъ сидить на лаві, схилившись на-руки; смутный дуже.

ЯВА 1.

Петренчиха. (Зъ чаркою). Ну, пийте-жъ, бабусю.

Лисичиха. Царство-жъ небесне помершимъ, а живимъ на здоров'є!

Петренчиха. На здоров'я имъ, на здоров'я, бабусю! (Радісно якось це каже). А ти, Іване, не вип'єшъ?

Іванъ. Ні, не хочу. Буде вже й васъ!..

Петренчиха. Не хочъ? намъ білше буде; баба зъ воза, кобилі легше. Пивъ-би! Теперъ ніхто не вбіжить, не наробе халепи! Потихшало таки у хаті, хвалити Бога.

Іванъ. Пху! (Плюнувъ).

Петренчиха. На свого батька!

Лисичиха. Таки потихшало у хаті у васъ;—та тіки мовъ пусто якось. Якъ покійничка була здорова, то у хаті було якъ у віночку... І воно прибраненьке, чепурнесеньке, якъ ясочка, тебе зустрічає. Було, йдешъ повузь двіръ, а воно виспівує, мовъ вимовляє!..

Петренчиха. Звісно, молоде. Та останні годи—такъ було рюми тіки й чути! Тривайте, я ще собі невісточку візьму.

Іванъ. А що? вже на приміті е?... (осьміхаючись гірко).

Петренчиха. Мабуть, що є.

Іванъ. Які скорі! Ще не встигли тій очей засипати, вже на приміті й друга. Видко, бажаєте такі невістки!

Петренчиха. Треба бажати, бо підъ старість самій за усімъ не доглянути. Відъ тієї, бачъ, помічі ждала, а вона клопіть тіки наробила!

Іванъ. Та вамъ ніяка помічі не з'уміє додати, бо не вгодить.

Петренчиха. Ні, бачъ: Івга й не своя та додає помічі!

Іванъ. Чя не їй й невісткою бажаєте?

Петренчиха. А якъ і їй, такъ що-жъ! Молодиця хочъ і не тобі, поганому!..

Іванъ. Та я знаю!

І В А 2.

(Відчиняюця двері, входе остаркуватий чоловікъ, дядько Іванівъ, Грицько).

Дядько. Здорови! Зъ цимъ днемъ, що сьогодні! (Усі трое.) Здорови! Спасибі! й васъ тежъ.

Іванъ. Просимо сідати дядьку.

(Дядько сіда. Петренчиха поштує его горілкою, зъ приказками, якъ водиця проміжъ нашимъ людомъ. Навпослі):

Дядько. Такъ оце ти, Іване, вп'ять парубкуєшъ?!

Іванъ. Парубкую. (Зітхнувъ, махнувши рукою).

Дядько. Погано. А хороша у тебе жінка була! добряча душа!

Петренчиха. Ну, вже такъ, що добряча! Спасибі Богові, що прибравъ їй. (Осьміхаючись).

Іванъ. Не радуйтеся, мамо, бо може й вамъ туди скоро дорога.

Петренчиха. А ти десь і радъ-би зіпхнути куди

небудь мене! Я знаю, що тобі, чортовому синові, мати—мовъ болячка!

Іванъ. (Осьміхаючись гірко): Бо така мати!...

Петренчиха. (Вп'ять усіхъ частує. До Івана підходе осьміхаючись): Пий!

Іванъ (смутно). Та ну-те, відступіця!

Дядько. Чого-жъ тобі, Іване, ждати? Шукай лишъ уп'ять собі чи дівки, чи вдови молодои, та й женись. Некрутьський набіръ у осени; твоя черга—матері-жъ не zostаватись самій.

Петренчиха. Некрутьський набіръ?! Женись, синку, женись, мій лебедику.

Лисичиха. Треба, треба женитись. Ось біла васъ і удова молода, Івга ковалиха.

Іванъ. І за-для-чого женитись? Уп'ять вь на-ругу дати молодицю? другу загризти, зъ розуму звести?..

Петренчиха. (Сердито). А хто-жъ ий винень, що вона такою дурною вродилась!

Іванъ. (Осьміхаючись гірко). Одже глядіть, щобъ у неї більшъ розуму не було, ніжъ у кого-другого. Ви—мати, старі вже, а не вміли дітімъ своїмъ порядку дати!

Петренчиха. Бо зъ дурними дітьми нічого не вдієшь!..

Іванъ. Ну, вже иноді буває погано і зъ дуже розумною родиною...

Дядько. Та годі вамъ гризтись. Іване, ти-жъ таки синъ!

Іванъ. (Грізно). А я хіба не коривсь ий? А я хіба не лаявъ покійнои за непокір? Хіба я не по-сваривсь зъ нею за це навіки?! вмерла, не попро-стившись! А хто винень? адже-жъ мати! Що-жъ вийшло зъ того?.. Онъ та на тімъ світі, а матері важко, що вона і у домовині лежить. Десь-би й відти ий вигризла!.. Та ви-жъ старі, мамо! сами у

домовину дивитесь. Ви-бъ хочъ Бога побоялись, хочъ людей посоромились!... Не вспівъ тієї закоїпати, вона вже вп'яють: «женись, бери другу!»—щобъ і ту затуркати, зъ ума звести...

Петренчиха. Такъ-то хіба я їй зъ ума звела?! Вона ледащо таке було, що—що вб'єшь, те й уи-дешъ! Вона—недотепа, рюма чортова була!

Іванъ. Мертву у домовині лає!.. це—Боже на-казання.

Петренчиха. Вона тобі самому руки зв'язала, і мені підъ старість горя завдала.

Іванъ. Ні, вже, мамо, за мене не турбуйтеся: вона мені рукъ не зв'язувала. Вона-бъ і жінка, якъ жінка була, коли-бъ ви не каламутили насъ!

Дядько. Та годі вамъ гризтись, божевільні, ато я васъ оттуть розмирю!

Петренчиха (схопилась зъ місця). Я каламутила? я?... Дивіцца люде добрі на дурня! Оттака повага матері! Це відъ свого єдиного діждалась!..

Іванъ. Та й єдиний, бачъ, відъ васъ діждався!

Петренчиха. Шо-бъ тобі добра, катаржному, не було, якъ я ще каламутила васъ!

Дядько. Тю, дурна! Не нарікай на свою дитину.

Лисичиха. Годі вамъ, Іванівна; вінъ у васъ о-динъ тіки є.

Петренчиха. Та чимъ такого мати, такъ Бо'дай ёго зовсімъ не було!..

Дядько. Та ось-же й піде відъ тебе скоро.

Іванъ. Добра й такъ не було, мамо!.. Ви зъ-малку задали мою долю. Коли-бъ не покійний батько, то деь давно й сліду-бъ мого не було.

Петренчиха. Не бійсь, відъ батька багато ти добра бачивъ!

Іванъ. А вже-жъ. Згадайте лишъ, мамо, чи ви якъ дитину мене держали?!—мовъ щеня забите! Було, люде дивуюцца матусиний шанобі. За вашою лай-

кою та бійкою й світа, було, не бачишъ. Ви й батька на той світъ загнали!

Петренчиха. Шкода, що й тебе, проклятого, туди не відпровадила!

Іванъ. Та я й дивуюсь, якъ ви не вспіли! Адже поки не піднявся на ноги, ви мене, якъ поганого наймита, водили. А тамъ було лайка та бійка, та таке що-дня йде, що хочъ зъ мосту та въ воду! (Уставъ, съ серцемъ:) Ви усе, усе було скрутите, якъ вамъ хочецца! Дивуюсь теперъ, якъ та сердешна молодиця першого-жъ року зъ ума не зійшла!

Петренчиха. Шкода, що вона на другий день не пропала, якъ прийшла до насъ!

Іванъ. Краще-бъ було, коли-бъ ви були де ділись!..

Петренчиха. Оттакою поваги, оттакою ласки діждала!.. Будь-же ти проклятий відъ мене!..

Іванъ. (Кричить): Та що ви мене проклинаєте?

Дядько (вставъ, сердито). Чи ви довго гризтиметесь отгуть? Якъ ті собаки! (Підійшовъ до Петренчихи): Я тобі кажу: мовчи, ато й тебе й его битиму.

Петренчиха. Я его, катаржного, зовсімъ проклянуну... на сокирі!... (Біжить, схопила сокиру зъ підъ лави).

Іванъ. А ну, ну!...

(Петренчиха встромила сокиру у долівку, одну ногу поставила на сокиру; руки зложила на-голові. Іванъ трусицца і пильно на ню дивицца. Дядько кинувся до старої, Лисичиха собі; а та ажъ запинилась, трусицца, кричить):

Петренчиха. (На дядька й на Лисичиху:)

(Гетьте! гетьте!.. вінъ мені не синь!...)

Лисичиха. Побійтесь Бога, Іванівна!

Дядько. Що ти робишъ, дурна?!... (Стяга (її зъ сокири. Та вирвалась, вп'ять стала).

Петренчиха. (На дядьку й на бабу): Гетьте! відійдїть! (На Івана): Будь ти проклятий від мене! Бо'дай тобі до суду, до суду життя не було!

Дядько. Схаменись, божевідна!...

Петренчиха. Геть!—Господе! я, мати, проклинаю навіки свого сина, Івана!... Хай ему, проклятому, довіку добра не буде!.. (Іванъ підбігъ зъ не-назімка, турнувъ їи зъ сокири, такъ що та полетіла на долівку; вихопивъ сокиру та—черкъ їи по голові!.... Та тіки якось хрипко ревнула, і духъ спустила. Лисичиха заскігала. Дядько схопивъ Івана за руку тоді, якъ той кинувъ вже сокиру).

Іванъ. (Кинувъ сокиру): Згинь-же ти, зла личино, попереду! не паскудь світу!..

Дядько. Каравулъ!

Іванъ. То—мені не мати, що навіки прокляла мене! (Сівъ за стілъ, схилився на-руки)...

Дядько. (Кричачи): Що це ти наробивъ, душогубе?..

Іванъ. Матірѣ убивъ.

Дядько. Біжіть, бабо (на Лисичиху) у Зборню, скликайте людей, душогуба цього в'язати!

Іванъ. Ідїть, бабо. А ви, дядьку, мене постережіть.

Дядько. Шобъ і мене оттуть уклавъ?

Іванъ. Ні, васъ ні за-що.

(Лисичиха вийшла).

ЯВА 3.

Дядько. Занапастивъ ти себе, Йване!

Іванъ. (Осьміхаючись гірко:) Теперъ, дядьку, хочъ і на Сибіръ,—не то у некрути!

Дядько. (Ходє по хаті, ламле руки, та разъ-повузь-разъ:) Еге! скоїлось!... оттаке склалось! (А далі ставъ передъ Іваномъ та:) Занапастивъ ти душу свою, Йване, прощавъ ні за-що!

Іванъ. Якъ ні за що? (Осьміхаюця гірко:) Зігнавъ зъ світу злу личину, що світъ паскудила! що ще—чий вікъ хотіла заисти!...

Дядько. Ти й мене у біду ввівъ.

Іванъ. Відкупитесь! Адже мои спадки вамъ підуть.

(Затихло у хаті. Дядько инколи зітхне і будімъ зъ лякомъ зирне на Івана; а Іванъ сидить смутний, схилився на-руки. Дядько позира у вікна, то на толупъ; иноді уп'ясть скаже: «*Эге! скоилось!*»!.. Коли це зъ-надвору чути співи Івжини; вона йдучи, бачъ, до Петренківъ й не знаючи нічого, співала):

Ой, прийди, прийди, хрещатий барвінку:—

Відчиню я сінечки, впусти у хатинку.

(Пісню чути ближче).

Іванъ. То, бачъ, та удова молода, що мусила невісткою бути.

Дядько. Якъ воно такъ склалось, що ім чоло-вікъ, а твоя жінка на одній неділі померла?

Іванъ. Чи не отруила вона его?

Я В А 4.

(Відчиняюця двері, входе Івга).

Івга. Охъ, лихо! що се? хто се?!

Іванъ. Мати.

Івга. Хто се? хто се вбивъ? Охъ ненько-жъ моя!

Іванъ. Я.

Івга. Ти? ти?!

Іванъ. (Грізно). Я! То—та чортова мати, що си-на свого зъ-малку гризла!... Отто—та чортова ма-ти, що невістку загризла, зъ ума звела! Отто—та чортова мати, що навіки вішні сина свого прокляла! То ий дяка за ласку відъ сина-единця!

Івга. Охъ, Івасеку голубчку! Що-жъ ти наро-бивъ це, мій соколику? (Впада біля толупу, туже:)

Охъ, ненько-жъ моя, голубонько сива! пропала-жъ я навіки, навіки!...

Іванъ. (Грізно). Чого-ти скігнешъ по ній? Ненька, бачъ!

Ивга. (Схопилась, кричить зъ плачемъ:) Душогубецъ! Що це ти наробивъ, проклятий? І-я-жъ теперъ пропала навіки! Дівкою занастивъ, і теперъ ось; ждала, якъ Бога, цього часу, а вінъ, проклятий, і тутъ мені наробивъ!... (Плаче).

Іванъ. А! такъ, бачъ, чого ти бігала, та до себе кликала!.. Бачъ, чого Грицько зъ Оленою на однімъ тижні вмеръ! Ти щастя зо мною бажала?! дівування думала згадати?!

Ивга. Будь ти проклятий відъ мене, душогубецъ!

Іванъ. (Схопився, та за сокиру:) Я й тебе такъ, якъ ту, вкладу: за-одно пропадати!.. (Дядько схопивъ его за руки. Івга зъ крикомъ вибігла).

Дядько. Що се ти, дурний?! Та я тебе й самого оттуть укладу.

Іванъ. (Кинувъ сокиру). А, життя мое прокляте, доля моя собача!... (Схопивъ себе за волосся, й зарідавъ). Ні, вже теперъ не буду, ніхто не прийде. (Замовкъ. Дядько инколи зітха. Коли Іванъ важко-важко зітхнувъ, та:) Такъ-то, дядьку! Ба-жалось пожити, та такъ і не довелось!

Дядько. (Тежъ зітхнувъ:) На все Божа воля! (Замовкли. Іванъ, смутний, сидить, схилившись на руки; дядько тежъ. Коли це трохи згодомъ чути гомиръ на дворі).

Дядько. (Зирнувши у вікно:) Отъ і народъ зібравсь. (Іванъ мовъ не чує).

Я В А 5.

(Відчиняюцца двері. Входе Лисичиха, а за нею людъ суне. Біля віконъ голови одна-за-одною не

потовпяцяця. Зь-надвору чуто, Івга голосить. Народъ гомонить: «*Та якъ воно скоилосьъ?*» то-що).

Іванъ. (Уставъ:) Оце, люде добрі, злій лечині кара! я матірѣ вбивъ! в'яжіть мене!.. (Людъ зъ ъстрахомъ позіра на его. Затихло усе; ніхто не во-рухнеця. Іванъ мовчавъ-мовчавъ, повісивши голову, а далі:) Оттака доля, люде добрі!... (Впавъ на стілъ на-руки й заривавъ. Народъ слуха й дивиця сь ъстрахомъ на его. Іванъ уставъ:) Нате-жъ, в'яжіть! Дядько й баба невинні!

(Дехто бдязко підходе. Беруть его за руки, скручують назадъ, в'яжуть).

Одинъ ізъ тихъ, що в'яжуть. Занапастивъ ти себе, Іване!

Іванъ. (Зітхнувши важко:) Така, бачъ, доля випала!...

(Завіса пада).

Кінець.

Стеценко.

Харьківъ.

1863 г., 15 цвітня.

Бібліотека К. Казю
"Фізіон. історія з'яв."

(Изъ Привб. къ Хар. Губ. Вѣд. 1863 г.)

Печатня въ книжномъ магазинѣ Н. С.

Булваръ въ Н. П. Андреевъ, въ Успенск.

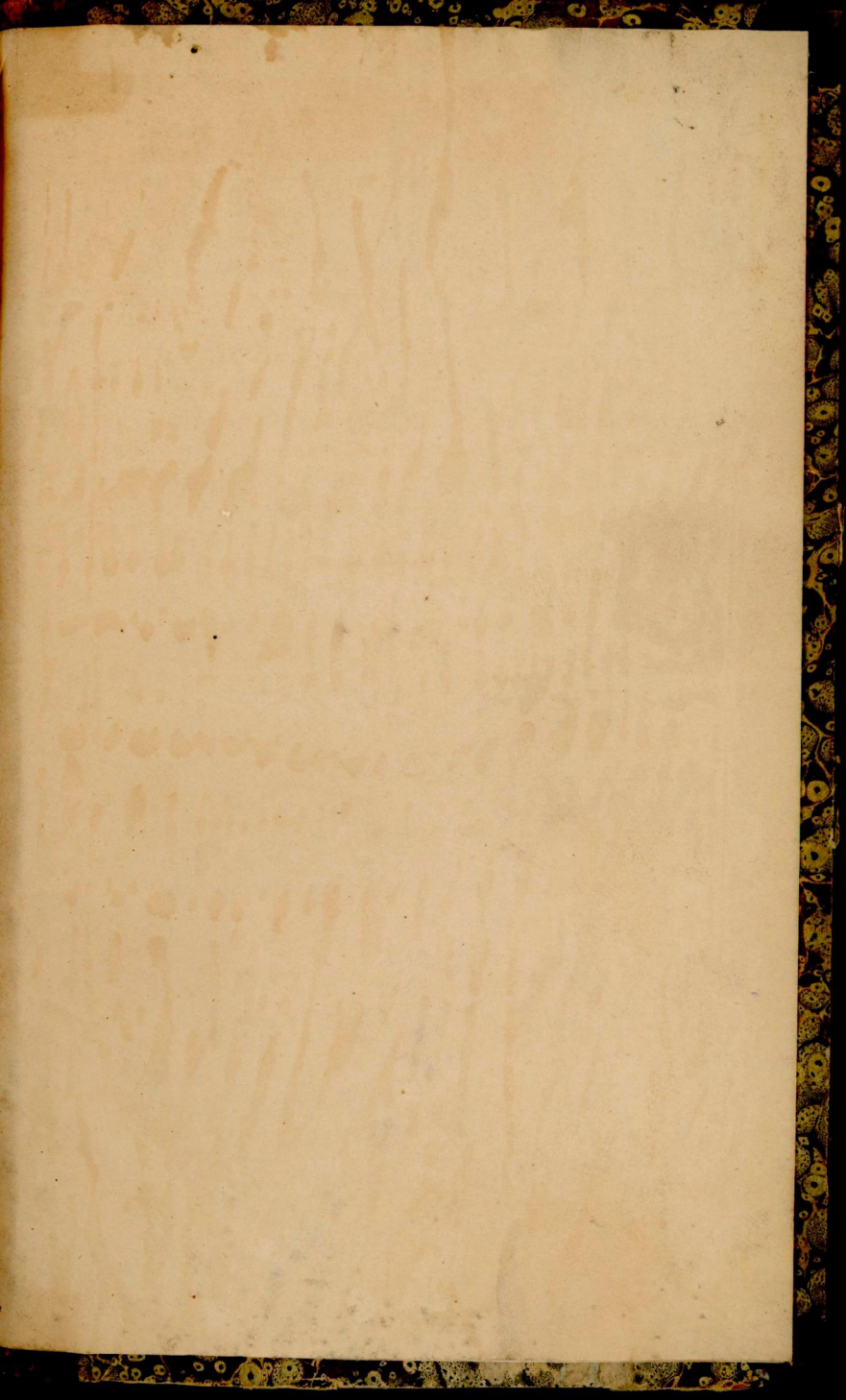
Въ Н. П. Андреевъ, въ Успенск.

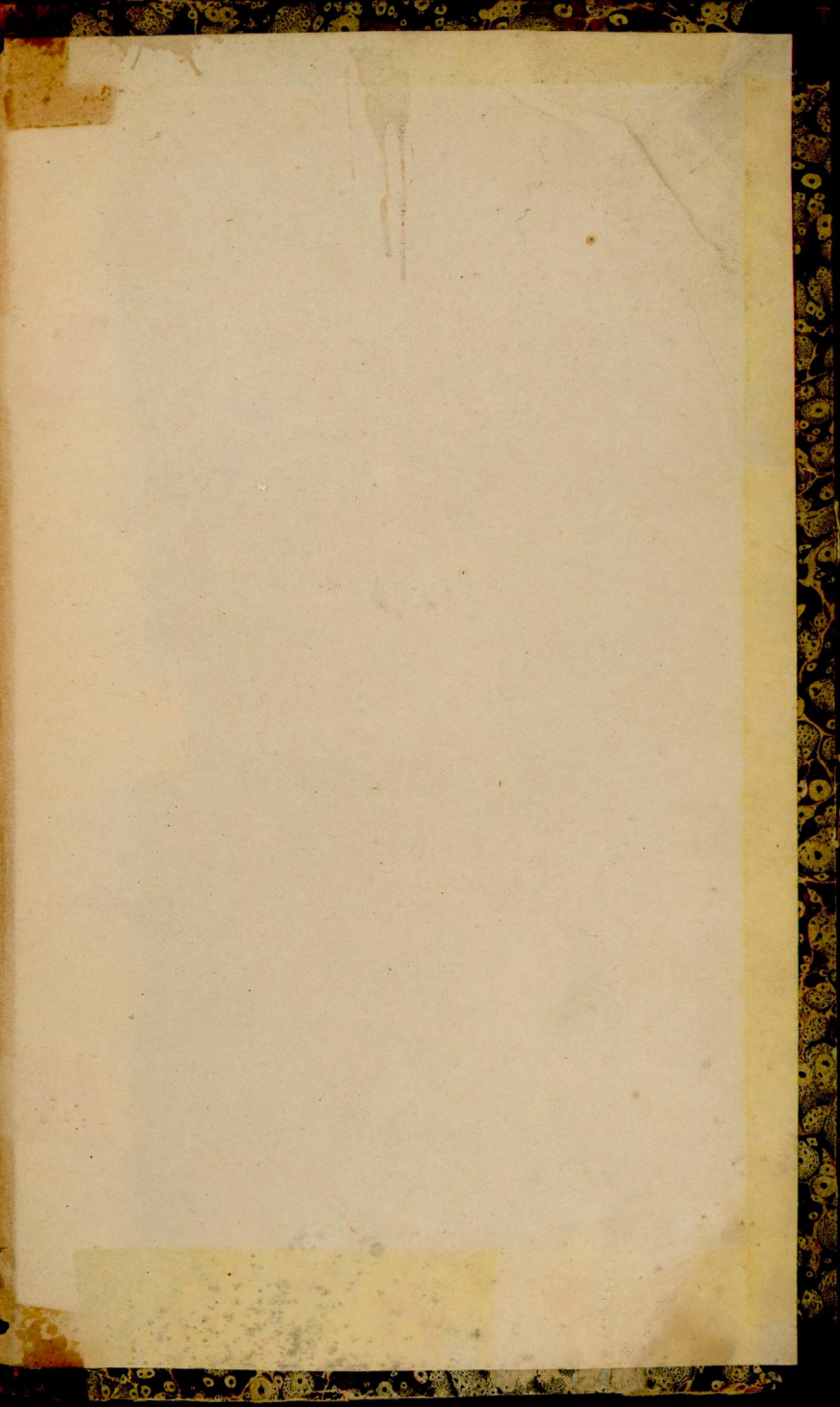
Продается въ книжныхъ магазинахъ Е. С.

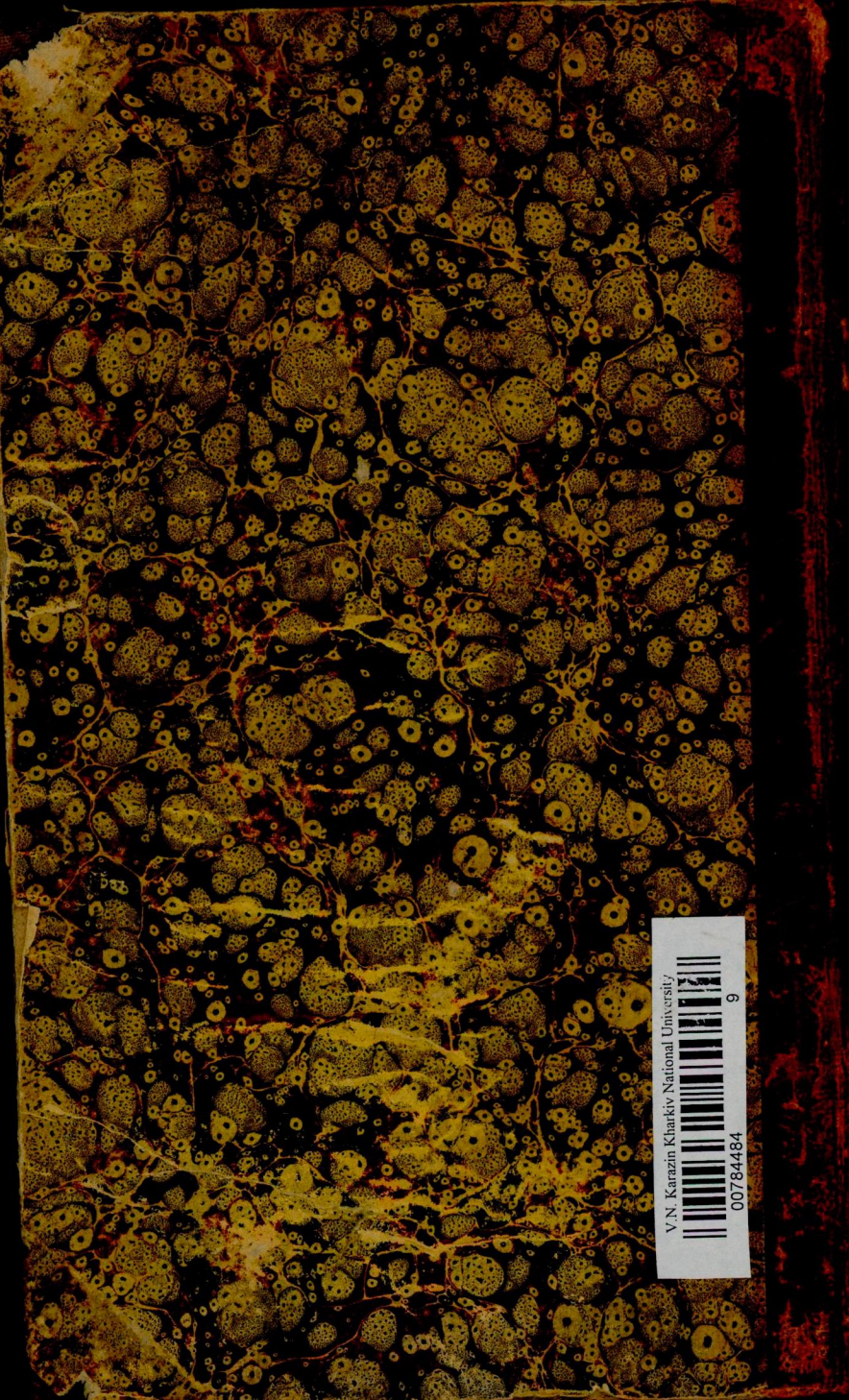
Баллиной и П. И. Апарина, въ Харьковѣ.

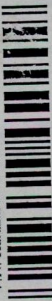
ЦѢНА 35 КОП. СЕРЕБ.

V.N. Karazin Kharkiv National University

00784484

9